LUCIUS VERUS SZOBORFELIRATA

Több barátom is citált már, hogy a MAGYAR ROVÁS honlapon van egy írás *Zentai Ákos* tollából,[1] mely egy római császár mellszobrán látható rovásfeliratot ismertet, s te biztosan tudnál vele valamit kezdeni!

Kezdetben, tudomásul véve, sem tanúsítottam különösebb érdeklődést – mással foglalkoztam –, csak miután nemrég ismételten figyelemfelhívást kaptam, szántam rá magam a tüzetesebb átnézésre.

A szerző írása szerint egy könyvborító címlapján[2] fedezte fel, hogy Lucius Verus mellszobrának oldalnézeti képén a vállruházat redői között, „félreérthetetlenül rovásjelek láthatók. Nem is akármilyen rovásjelek, olyanok, melyek a történelmi Magyarország területén is fennmaradtak vagy előkerültek, illetve a szkíta népek mozgásterületén megtalált tárgyakon is láthatunk. (Vajon melyik emlékekre gondolt?) A rovásjelek szabályos ligatúrák, […] Az első jelcsoportból a „T”, „K”, és „L” olvasható ki, a másodikból „J”, „B” és „K”. A harmadik, hiányos felirat talán „ZS”, „D” és „J” lehet.”[1] (Nincs utalás arra, hogy a rovásjeleket *ő* határozta-e meg vagy mástól vette át!)

Jogos a kérdés felvetése: „Hogyan kerülhetett egy római császárábrázolásra egy idegen kultúra írása, hiszen Lucius Verus korában, a II. század közepén, már javában használatban volt a latin betűs írás. […] Esetleg szkíta volt a szobor alkotója? No, de ilyen hangsúlyosan és láthatóan szerepeljen a császár ruházatán a szobrász írásjele?”

Erre és a még más szempontok szerinti felvetésekre is csak akkor adhatunk választ, *ha megismerjük a felirat értelmét*!

Ezért elsődleges feladatunk az, hogy megvizsgáljuk értelmezhető-e a rovásfelirat a felvetett szkíta jelekkel?

A szerző közölt is egy képet a feliratról, amit jobbról-balra megszámoztam:

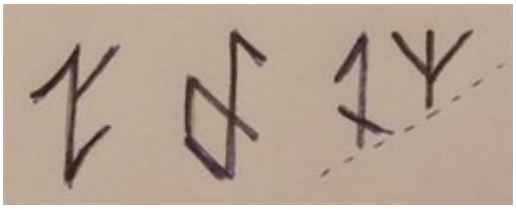

4 3 2 1

Nem is kellett különösebben vizsgálódnom, hogy megállapítsam, a rovásjegyek egyértelműen azonosíthatók az általam felismert *ómagyar rovásbetűkkel*,[3] tehát a felirat nagy valószínűséggel *magyarul olvasható lesz*!

Az is kimondható, hogy a 2.-3. karakter ligatúra, de az első jelnél egy kicsit nem árt vizsgálódni, mert ha a két mellékjele szimmetrikus, akkor szóló rovásjel, ha nem akkor összevonás lesz! Ezért kivágtam és megnagyítottam a szobor feliratát:

Egyértelműen látható, hogy az 1. jelben nem az *ábécéből* ismert ᛉ ([1]cs) rovásbetű, hanem az eltolt mellékvonalú ' ᛉ' alak ismerhető fel. Ez pedig akkor azonos a Neagu-i sisakfelirat[4] 5. jelével, mely ott az én feloldásom szerint az ᛊ + ᚴ (**i/ü**[3]**-**[2]**t**)[5] ligatúrát jelentette, jobbról-balra olvasva.

1. *Zentai Ákos:* Rovásjelek egy római császár mellszobrán. http://www.magyarrovas.hu/?func=cikk&id=rovasjelek-egy-romai-csaszar-mellszobran
2. http://en.wikipedia.org/wiki/Chris_Scarre
3. *Delibeli József:* Egy majaki kőtömb rovásai. www.leventevezer.extra.hu/Majaki kotomb.pdf (a mellékletben)
4. *Delibeli József:* Avarkori rovásemlékeink. www.leventevezer.extra.hu/Avarkori.pdf
5. Az [1]-s mély, a [2]-s magas hangrendű, a [3]-as tükrözött, * a fejre állított rovásjelet jelenti.

Ily módon tisztázva az 1. jelet egyértelmű, hogy a további jeleket is ligatúrákként kell majd hangzósítanunk:

- 2. jelet viszonylag könnyen nevesíthetjük, mert benne a ᒣ (^{1}**j**) és ᒧ (^{2}d), a tükrözött ᒧ (^{2}d^{3}) rovásalakja ismerhető fel. A tükrözött -d- betű viszont értelmetlenek tűnik, mert ha valóban ^{2}d-t akart a rovó jelölni, akkor azt az írás iránya alapján szükségtelen megtükröznie! Arra kell gondolnunk, hogy ezzel a rovásalakkal más hangértéket akar megadni. Alakilag szóba jöhet a ᙡ (^{2}d) rovásjel, ami a -j- szárához igazodva valóban tükrözött ᒧ (^{2}d^{3}) alakú lesz. Két külön alakú, azonos hangértékű, rovásjel pedig értelmetlen egy feliraton belül, ezért csak a rovásalak másik ismert ᙡ (**b**) hangértéke jöhet szóba a ligatúrában, mint ᙡ + ᒣ (^{1}**j-b**).
- 3. jelből többféleképpen is értelmezhető ligatúra változatok nevesíthetők, a karakterben felismerhető: ᒥ (^{1}j^{3}) vagy (sz-^{1}j^{3}), a ᒣ * /értsd fordítva/ (^{1}b^{3}) vagy (sz-^{1}b^{3}), az előbbi ᒧ (b) és a ◊ (^{2}k) rovásjelekkel. Végül több változatot elhagyva, a szövegbe a ◊ + ᙡ + ᒥ + ᒪ (**sz-^{1}j^{3}-b-^{2}k**) összevonás lett megfelelő.
- 4. jel karakteréből két domináns rovásjel is kitűnik: a tükrözött ᒥ (^{2}**t**^{3}) vagy az azzal azonos alakú szintén tükrözött (**i/ü**^{3}), valamint a később székely–magyar rovásjelként ismert ᒲ (^{1}**k**^{3}) betű, aminek korabeli állása az itteni fordítottja. A lehetséges három változatból mégsem jött létre a feliratba illeszthető ligatúra. Újabb rovásjelet viszont csak úgy kaphatunk, ha a másik szóló rovásjelünket – esetünkben a **k**-t – „*ligatúraként rejtett elemeire bontjuk*”. (Erről lásd a 3. lábjegyzet alatti írásomat). Így megkapjuk, hogy a ' ᒲ ' valójában a ᒲ + ᒣ (^{1}**j-^{1}k**^{3}) összevonásként is értelmezhető, mellyel rovásjegyünk: ᒲ + ᒣ + ᒥ (^{2}**t**^{3}**-^{1}j-^{1}k**^{3}) értelmű.

A felirat betűsorát nagybetűvel balról-jobbra, így írhatjuk fel:[6]

I/Ü-^{2}T ^{1}J-B SZ-^{1}J-B-^{2}K ^{2}T-^{1}J-^{1}K

hangzósítva:

ItéJ-BoSZuJ-BéKéT-áJ-Ki

archaikus olvasata:

Itéj, boszuj, békét áj ki!

azaz Ítélj, bosszulj, békét állj ki!

A kép eredete[7]

Azt tudjuk, hogy Lucius (Aurelius) Verus 161-től 169-ig Marcus Aurelius császár társuralkodója volt. Így talán érthető, hogy a leendő császár mellszobrára egy olyan példamondat van felróva (*még ha nem is latinul*), amit talán uralkodói hitvallásként útravalóul kapott: **Ítélj** – légy szigorú – **bosszulj** – büntess – **békét állj ki** – a békét őrizd, tartsd tiszteletben!

A kérdés persze az, hogy kinek a hozzájárulásával kerülhetett a kortól „idegen, barbár kultúra írása” (rovása), egy potentát személy mellszobrára? Feltehetően a szobor megrendelője jöhet szóba, aki – a felirat értelme alapján – talán nem is más, mint maga a *pontifex maximus* rangú Marcus Aurelius császár, aki talán ezzel az útbaigazító hitvallással emelte a hatalomba társuralkodónak, adoptált utódját. Persze az a kérdés továbbra is nyitott, vajon miért magyar nyelvű a felirat, s miért nem latin? *Zentai* felveti: „*Esetleg szkíta volt a szobor alkotója?*”

Igen ez logikus magyarázat lenne a magyar nyelvű feliratra is! Annál is inkább, mivel nem zárható ki, hogy a nagy technikai tudású, művészi színvonalú szkíta képzőművészet képviselője – a görögökön kívül – miért ne lett volna jelen a világközpontú római császárudvarban is. Hiszen a két kultúrának volt érintkezési pontja, akár a Fekete tenger mentén, akár a dél-alföldi részen, mint alant majd látni fogjuk. A római kultúra pedig mindig is előszeretettel szívta magába a nálánál fejlettebb *etruszk,- görög,- pártus,- s talán nem utolsó sorban a szkíta művészetet is*!

6. A tükrözést külön nem jelölöm, mert annak jelentősége csak alaki, hangértéket nem változtat.
7. https://hu.wikipedia.org/wiki/Lucius_Verus_római_császár

Azt kell gondolnunk, hogy a szobor készítője a császári udvar népszerű, közkedvelt udvari szobrásza lehetett, akit talán még azzal az elismeréssel is kitüntettek, hogy a portréra a saját „*barbár*” nyelvén véshette be a császár útmutatását!
Ha ez eddig így rendben való lenne, csak a művész magyarságát kellene még valahogy igazolni!
Erre pedig két kiváló írást is segítségül tudok hívni, nevezetesen: *Dr. Horvát István* Értekezések[8] és *Dr. Szombathy Ignácz* Kútfőtöredékek című művét.[9]

Horvát: az 1.§.-ban ezt írja: „*Első Értekezésünk a' körül foglalatoskodott, hogy a' Jász Nép Magyar Nyelvet beszélő Nemzet volt, és e' vitéz Nemzet Neve szóról szóra Nyilazót jelentett 's jelent*.”

Szombathy hitvallásában leírja, hogy régi (latin és görög) történetírók egykorú kútfőtöredékeit magyarra fordítva, öt évszázadon keresztül nyomozza a jászok történetét az Azovi és Fekete tengeri kezdetektől a Tiszáig, felkutatva a magyarságra vonatkozó történelmi, földrajzi, népisme és nyelvészet megállapításokat. Megjegyzem a 83.-90. oldalon 15 ókori szerzőt nevez meg forrásul!
„Krisztus idején tehát már három csoportban laktak a jászok: a Donnál a *jász maták*, a Fekete tengernél a *sarmat jászok* (iazyges sarmatae), a Tiszánál a független *átköltözött jászok* (iazyges metanastae), akik azonban a rómaiaktól, minthogy a *sarmat* birodalomból jöttek és a *sarmat jászokkal* tovább is közlekedésben maradtak, általában szintén *sarmatáknak* (sarmatae) vagy egyszerűen *jászok*nak (íazyges) szoktak neveztetni. Úgy látszik, a jászok nem tiltakoztak legalább kezdetben a *sarmata* nevezet ellen, mert így a rómaiak előtt úgy tűntek fel, mint a nagy hódító *sarmaták* kiegészítő részei, ezért nem merték a rómaiak őket irtó háborúkkal zaklatni, félvén a nagy *sarmat* hatalomtól.” (i. m.106.)
Magyar nyelvükre valljon a 65. oldal fordítása: „ 116. Meglátván a császárt a magas földhányaton, ki hozzájuk szelíd beszédet intézni kívánt, hogy jövőjük iránt őket nyugtassa, valaki azok közül iszonyú dühre fakadva saruját a császári székhez dobván, felkiáltott: „*marha, marha*!” mi náluk csatajel.” Amn. Marcellus XIX. 11. (Ezt csatajelnek gondolta a magyarul nem tudó tudósító, mivel a tömeg ezután rárontott a császárra).
„A régi írók által „*iazyges metanastae*” néven említett „*átköltözött jászok*” Magyarország közép *téreit* négyszáz évig lakták (kr. u. 378-ig) és aztán a hun birodalomba olvadtak be.” (Előszó)
Úgy gondolom talán ennyi elfogadható a 2. századi magyar nyelvű, jász nemzetiségű szkíta utód létére.
Azt meg külön ki kell emelnem, hogy az eddig megismert 6.-10. századi Kárpát-medence avarkori, és kelet-európai: novocserkaszki, majaki, szabír, humarai magyar nyelvű rovásfeliratoknak[10] létezik *még egy korábbi, 2. századi emléke is*!
Végezetül még egy apró momentum, úgy látszik a felirat nagyított képén, mintha az 1. jel előtt lenne még ' ⅃ ' vagy ' ∨ ' alakú rovásjel, amit érdemes lenne élőben pontosítani!
Kaposvár 2016. 09. 28.

Delibeli József
építőmérnök

A rovásjelek jelölésénél felhasználtam *dr. Hosszú Gábor* székely–magyar, Kárpát-medencei és kazár rováskarakter készletét. Letöltve a Rovásírás Honlapról 2009.

8. https://hu.scribed.com/doc/153741642/Horvat-Istvan-dr-A-Jaszokrol-mint-Toxatokrol-Ionokrol-Pannonokrol-Pelasgusokrol-Paeonokrol-es-Hellenekrol-1830#scribd
9. *Dr. Szombathy Ignácz:* Kultúrtöredékek/a magyarok történelme/jász korszakához. (kr. e. 112-378 kr. u.) Győr, 1875. https://books.google.ro/books?id=RMoYAAAAYAAJ&printsec=frotcover&chl=hu#v=onepage&sq&f=false
10. Ezekről írásaim a magyarostortenet.gportal.hu honlapon.